

Nefndasvið Alþingis
Efnahags- og viðskiptanefnd
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Ölfusi, 12. september 2016

Efni: Umsögn mál 817. Frumvarp til laga um breytingar á lögum um vexti og verðtryggingu, nr. 38/2001, með síðari breytingum (verðtryggð lán).

Umsögnina leggur fram Örn Karlsson vélaverkfræðingur frá Háskóla Íslands.

Það er með ólíkindum að horfa á Alþingi hræra í málefnum verðtryggingar án þess að skoðað sé hvað verðtrygging felur í sér. Verðtrygging neytendalána, eins og hún er framkvæmd, er í hreinni mótsögn við ákvæði Stjórnarskrár um friðhelgi eignarréttarins. Þetta eru þung orð en því miður sönn og mun ég færa rök fyrir þeim. Þau fela í sér að Alþingismenn sem leyfa viðvarandi verðtryggingu á neytendalánnum eins og hún er framkvæmd, tala nú ekki um Alþingismenn sem samþykkja ýmiskonar hrærigraut í nýrri lagasetningu byggða á forsendum verðtryggingarinnar án þess að velta við steinum um eðli hennar eru ábyrgir fyrir því reglulega niðurbroti í samfélaginu sem er afleiðing hennar. Með lögum skal land byggja og ólögum eyða. Það er kominn tími til að velta við steinum...

Áður en lengra er haldið er rétt að horfa til baka og skoða tilgang innleiðingar verðtryggingar með Ólafslögum árið 1979. Í umsögn með 32 gr. laganna stendur:

“Hin öra verðbólguþróun hérlendis að undanfögnu hefur eðlilega leitt til þess, að leitað er leiða til þess að leiðréttu skekkju af völdum verðbólgunnar á ýmsum sviðum efnahagslífsins. En tilfærsla eigna frá þeim, sem lána peninga með vöxtum, sem liggja undir hraða verðbólgunnar, til hinna, sem skulda á vöxtum undir verðbreytingum, er ef til vill einn alvarlegasti fylgikvilli verðbólgunnar. Auk eignatilfærslu fylgir því ástandi, sem hér hefur ríkt, óhófleg eftirspurn eftir lánsfé og jafnframt brenglar verðbólga mat á framtíðargildi fjárfestingar, þegar raunverulegur vaxtakostnaður kemur ekki fram í lánskjörum.”
(villa var í upprunalegum texta, sem hefur verið leiðrétt hér)

Þessi texti er mjög skýr um það að lögunum sé ætlað að koma í veg fyrir ósanngjarnar eignatilfærslur sem voru óhjákvæmilegar þegar verðbólgan var jafnan mun hærrí en óverðtryggðir vextir lána. Sjá má að þeim bolta er haldið á lofti í núgildandi lögum nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu, en í athugasemdum við 13. og 14 gr. laganna segir:

“Nefndin sem samdi frumvarpið var þeirrar skoðunar að opinberar reglur um verðtryggingu fjárskuldbindinga þjónuðu fyrst og fremst þeim tilgangi að verja almennt sparifé og lánsfé landsmanna fyrir rýrnun af völdum innlendrar verðbólgu eins og hún er venjulega mæld, þ.e. sem meðaltalsbreyting á verði í stóru úrtaki vöru og þjónustu.”

Tilgangurinn er augljóslega sá að verja sparifé og lánsfé fyrir rýrnun. Rýrnun í þessu samhengi getur aldrei verið tengd öðru en rýrnun gjaldmiðilsins, þ.e. krónunnar. Ekkert annað í þessu samhengi rýrnar við verðbólgu annað en verðgildi krónunnar, þ.e. eiginleiki krónunnar til verðmats á vinnusvæði sínu.

Þetta er allt gott og blessað, tilgangur verðtryggingarinnar er að koma í veg fyrir eignatilfærslur milli lánveitanda og skuldara með því að leiðrétta fyrir rýrnun krónunnar. Tilgangurinn brýtur þannig **ekki** gegn eignarréttarákvæði Stjórnarskrár.

Þetta brotnar hins vegar allt í mola með aðferðinni og framkvæmdinni, þegar mælt er fyrir um að leiðréttingin taki mið af meðaltalsbreytingu á verði í stóru úrtaki vöru og þjónustu. Sú hagfræðilega lygi er hér sett fram í lagabókstaf að verðbólgu og þar með rýrnun gjaldmiðilsins megi mæla með meðaltalsbreytingu á verði í stóru úrtaki vöru og þjónustu og sérstaklega tiltekin til þess vísitala neysliverðs. Þessi lögbundnu ósannindi eru þess valdandi að lög um verðtrygginu fara á svig við eignarréttarákvæði Stjórnarskrár.

Upp úr 1995 var öllum upplýstum hagfræðingum á sviði peningamálastjórnunar orðið ljóst að vísitala neysliverðs (CPI Consumer Price Index) væri ótækur og hættulegur mælikvarði á verðrýrnun gjaldmiðils. Hvorki er vísitalan hönnuð til þess né eru forsendur hennar til þess fallnar að greina breytingu á kaupmætti gjaldmiðils. (Sjá m.a Bernanke, Ben o. fl.)

Samkvæmt skilgreiningu klassískrar hagfræði er verðbólga það fyrirbæri þegar virði/kaupmáttur gjaldmiðils rýrnar á vinnusvæði sínu með þeim afleiðingum að vöruverð hækkar í samræmi. Rýrnun virðis gjaldmiðilsins á sér þá skýringu samkvæmt þessum fræðum að peningamagn hefur aukist umfram vöxt hagkerfisins. Gylfi Magnússon hagfræðingur orðar þetta þannig á Vísindavefnum:

„Eitt af hlutverkum peninga er að vera mælieining á verðmæti. Þessi mælieining hefur þó þann galla, ólíkt til dæmis mælieiningum metrakerfisins, að vera síbreytileg. Stundum er hægt að kaupa minna fyrir ákveðinn fjölda króna nú en áður. Þetta þýðir að mælieiningin hefur breyst og það er almennt kallað verðbólga. Einfaldasta skýringin á verðbólgu er að krónum í umferð fjölga stundum hraðar en þeim vörum sem hægt er að kaupa fyrir þær.“

Ljóst má vera eins og áður segir að tilgangur löggjafans með verðtryggingunni hafi verið að leiðrétta fyrir rýrnun krónunnar, þ.e. verðbólgu eins og klassísk hagfræði skilgreinir hana.

Vegna lausataka hagfræðinga, löggjafans og almenns skilningsleysis utan þess litla hóps sem sérhæfður er um hagfræði peningamálastjórnunar hafa þessi hugtök skolast til í tímans rás þannig að meginþorri hagfræðinga setur jafaðarmerki milli vísitölu neysliverðs og verðbólgu. Svo langt hafa þessir villusmiðir gengið að láta sem vísitla neysliverðs skilgreini verðbólgu.

Vísitala neysliverðs mælir breytingu á neyslukostaði einhverskoar meðalmanns. Vörur í grunni vísitölunar hafa mismikið vægi eftir mikilvægi í neyslumynstrinu. Vísitalan drekkur í sig allar verðbreytingar hverju nafni sem nefnast á vörum í grunni hennar. Vísitalan gerir þannig engan greinarmun á verðbreytingum sem stafa annars vegar frá verðrýrnun gjaldmiðilsins, þ.e. verðbólgu og hins vegar verðbreytingum sem stafa frá breytingum á framboði eða eftirspurn tiltekinnar vöru og/eða vöruflokka óháðum peningum eða breytingu á kaupmætti þeirra. Hin fyrri ástæðan er eins konar nafnbreyting á vöruverðinu vegna rýrnunar gjaldmiðilsins (verðbólgu) og hin síðari stafar frá

raunbreytingu verðs á einstakri vöru eða vöruflokki og er virði gjaldmiðilsins það sama fyrir og eftir verðbreytinguna í þessu seinna tilfelli. (Sjá m.a. Mallet, Jacky efst á bls 10.)

Allar raunbreytingar á vöruverði sem vísitala neysluverðs drekkur í sig leiða til þess að raunvirði verðtryggðra lánasamninga breytist. Einnig skulum við vera meðvituð um að þetta er alltaf að gerast, mismikið þó en verulega og íþyggjandi árin fyrir hrun. (*Hækkun húsnæðisverðs um meira en 70% að raunvirði og svipuð raunhækkun olíu og olíutengdra vara fóru óskert inn í verðbætur verðtryggðra lána á árunum 2004 til 2007*) Þetta er lykilatriði því þegar lánasamningurinn breytist að raunvirði eru eignir ósamingsbundið að færast milli lánveitanda og skuldara. Eins og áður er getið var lögnum um verðtryggingu ætlað að koma í veg fyrir að eignir færðust milli lánveitanda og skuldara en vegna mistaka í framkvæmd var komið á lögþvinguðum, ósamningsbundnum, eignatilfærslum með því að vísitala neysluverðs varð ákvarðandi um lögskiptin.

Vegna hins mikla misskilnings um skilgreininguna á verðbólgu þar sem orðið verðbólga hefur nánast festst við vísitölu neysluverðs hefur annað orð eða orðasamband verið innleitt í hagfræðinni, þ.e. „undirliggjandi verðbólga“ sem fellur mun betur að skilgreiningu klassískrar hagfræði á verðbólgu. Undirliggjandi verðbólga er þannig mun nær því að vera mæling á verðbreytingum í vöruverðinu sem stafa frá peningalegum þáttum, þ.e. mælikvarði á breytingu á virði/kaupmætti gjaldmiðils á vinnusvæði sínu. Þannig má segja að það sem klassísk hagfræði skilgreinir sem verðbólgu og það sem lög um verðtryggingu er ætlað að leiðrétta, gangi í dag frekar undir nafninu „undirliggjandi verðbólga“ heldur en „verðbólga“.

Hin grátlega staða í íslensku samfélagi er sú að vegna misskilnings fáfróðra hagfræðinga og villuvísinda er ekki leiðrétt fyrir rýrnun gjaldmiðilsins heldur vísitölu neysluverðs sem er eitthvað allt annað á löngum tímabilum þegar raunbreytingar á verði vara eða vöruflokka hafa áhrif á hina mældu meðaltalsbreytingu.

Skorað er á nefndarmenn að leggjast á árar um afnám verðtryggingar á öllum neytendalánnum strax. Velta þarf við öllum steinum og skoða allt sem snertir framkvæmd verðtryggingar frá grunni og kalla til erlenda sérfræðinga ef til þarf. Vegna grúskis míns get ég bent á þá nokkra.

Nú um stundir ríður verðtryggingin húsum hjá öllum fjölskyldum með verðtryggð veðlán. Ljóst er að vísitala neysluverðs hækkar um þessar mundir eingöngu vegna raunhækkana húsnæðisverðs en ekki vegna minnkandi kaupmáttar krónunnar. Hækkun vísitölu neysluverðs undanfarin fjögur ár vegna raunbreytinga í vöruverði óháð verðgildi gjaldmiðilsins á vinnusvæði sínu hefur þegar fært lánveitendum raunverulegar eignir skuldara sem nemur tugum ef ekki hundruð milljarða. Nákvæm tala krefst rannsóknar. Birtingarmynd fjámálalegs óstöðugleika og niðurbrotsins, vegna þessarar lögleysu að teknu tilliti til Stjórnarskrár, verður svo í öldudal hagsveiflunnar þegar hækkun raunvirðis veðskuldanna setur fjölskyldum ókleyfan múr að klífa.

Ljóst er ennfremur að framkvæmd verðtryggingarinnar stuðlar að misskiptingu auðsins og veldur því að séreignastefnan er orðskrípi því við blasir að framkvæmdin hefur ítrekað leitt til þess að húsnæði landsmanna verður að séreign fjármálastofnana.

Virðingarfyllt,

Örn Karlsson, vélaverkfræðingur

Hafa má samband við mig í síma 896 4847, eða í gegnum netfangið: ornkarlsson@visir.is. Ég er tilbúinn að koma fyrir nefndina og gera grein fyrir þeim sjónarmiðum sem hér eru sett fram og leggja fram gögn til stuðnings þeim.

Gögn til stuðnings, m.a.:

Amstad, Marlene and Potter, Simon 2009. „Real Time Underlying Inflation Gauges for Monetary Policymakers“ *Federal Reserve Bank of New York; Staff Reports*, December 2009.

Andrle, Michal 2002. „Measurement of Inflation: Another Stochastic Approach“ *IMF Working Paper* NO 4/2002.

Bernanke, Ben S., Gertler, Mark, Watson, Mark and Friedman, M. Benjamin 1997. „Systematic Monetary Policy and Effects of Oil Price Shocks“ *Brooking Papers on Economic Activity* Vol. 1997.

Face, M.M.G and Folkertsma C.K. 1997. „Measuring Inflation: An Attempt to Operationalize Carl Mengers Concept of the Inner Value of Mone“ *Nederlands Bank*. 1997.

Mallet, Jacky 2013 „An examination of the effect on the Icelandic Banking System of Verðtryggð Lán (Indexed-Linked Loans)“ *Cornell University* Report no. IIMTR-2013-01-001

Stavrev, Emil and Decressin, Jörg 2006. „Measures of Underlying Inflation in the Euro Area: Assessment and Role for Informing Monetary Policy“ *IMF Working Paper*, August 2006.

Wynne, Mark A. 2008. „Core Inflation: A Review of Some Conceptual Issues“ *Federal Reserve Bank of St. Louis*, May/June 2008.